

Çeşm-i Cihan

Çeşm-i Cihan:

Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E - Dergisi

ISSN: 2149-5866

Sayı: 10 (Temmuz) 2023 s. 95-110, TÜRKİYE

DOI: 10.30804/cesmicihan.1288369

Araştırma Makalesi

AXEL OLRİK'İN EPİK YASALARI BAĞLAMINDA DİRSE HAN OĞLU BOĞAÇ HAN BOYUNUN İNCELENMESİ

Sümeýra DURU *

Öz: Danimarkalı halk bilimci Axel Olrik, halk anlatılarına farklı bir bakış açısı getirdiği "Halk Anlatılarının Epik Kuralları" isimli yazısını 1909 yılında yayımlamıştır. Olrik, bu yazısında halk anlatılarının benzerliğini ifade ederek on beş epik kural oluşturmuştur. Halk anlatılarının birbirine benzerliğini ifade eden Axel Olrik'e göre halk anlatıları nerede ortaya çıkarsa çıksın bu anlatılarla daha önce karşılaşmış hissine kapılırız. Mitler, türküler, efsaneler ve destanlar ise Olrik'in saptadığı on beş epik kuralların uygulanabileceği edebi türlerdendir. Destandan halk hikâyesine geçişin ilk örneği olan Dede Korkut anlatıları ise destansı epik hikâyelerdir. Dede Korkut anlatılarında Oğuzların düşmanlarıyla ve kendi aralarında yaptıkları mücadeleler anlatılır. Bu mücadelelerde ise bey oğullarının önemli işlevleri vardır. Anlatıda her ne kadar Dirse Han başkahraman olarak görünse de asıl kahraman Dirse Han'ın oğlu Boğaç Han'dır.

Bu çalışmada Dede Korkut anlatılarından ilki olan "Dirse Han Oğlu Boğaç Han" boyu Olrik'in saptadığı on beş epik kural çerçevesinde ele alınmıştır. Bu kurallar incelenen halk anlatısına uygulanmış ve anlatının kurallara uygunluğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk Anlatıları, Destan, Dede Korkut Destanı, Dirse Han Oğlu Boğaç Han, Axel Olrik.

ANALYSIS OF DİRSE HAN'S SON BOĞAÇ KHAN 'BOY' IN THE CONTEXT OF AXEL OLRİK'S EPIC LAWS

Abstract: Danish folklorist Axel Olrik published his article "Epic Rules of Folk Narratives" in 1909, in which he brought a different perspective to folk narratives. In this article, Olrik has created fifteen epic rules by expressing the similarity of folk narratives. Myths, folk songs, legends and epics are literary genres in which the fifteen epic rules determined by Olrik can be applied. The Dede Korkut narratives, the first example of the transition from epic to folk tale, are epic epic stories. In the Dede Korkut narratives, the struggles of the oğuz against their enemies and among themselves are described. In these struggles, the sons of beys played an important role. Although Dirse Han appears as the protagonist in the narrative, the real hero is Dirse Han's son Boğaç Han.

In this study, the story of "Dirse Han Oğlu Boğaç Han", the first of the Dede Korkut narratives, is analyzed within the framework of fifteen epic rules identified by Olrik. These rules were applied to the folk narrative we examined and the compliance of the narrative with the rules was determined.

Keywords: Folk Narratives, Epic, Dede Korkut Epic, Dirse Han Oğlu Boğaç Han, Axel Olrik.

Başvuru/Submitted: 27.04.2023

Kabul/Accepted: 16.06.2023

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, ORCID ID: 0009-0000-3559-453X, sumeyra0629@gmail.com.

GİRİŞ

Mitler, efsaneler, masallar, fıkralar, halk hikâyeleri gibi sözlü kültür ürünlerine “halk anlatıları” adı verilmiştir. Kültürel hazineleri oluşturan halk anlatıları, nesillerden nesillere sözlü veya yazılı şekilde ulaşan önemli eserlerdir. Halk anlatılarını anlamak ve anlamlandırmak için farklı yöntemler oluşturulmuştur. Halkbilimi ürünlerinin kuramsal boyutta incelendiği anlayışlardan olan Tarihî-Coğrafi Fin Yöntemi, sözlü halk yaratmalarının ne zaman ve nerede yaratıldığını, onun muhtemel ilk şeklinin ne olduğunu belirlemeyi amaçlar. Yönteme göre, her anlatı belli bir zamanda, belli bir yerde yaratılmıştır (Ekici, 2006, 89-91).

“Tarihî-Coğrafi Fin yöntemine göre halk anlatılarının pek çok eş metni bulunabilir. Halkbilimi araştırmacısının görevi bir anlatının eş metinlerini toplamak, bunlardan birini asıl metin olarak kabul etmek, tüm metinler arasında karşılaştırma yaparak anlatmanın ilk şeklini kurmaktır. Böylece bir metnin yayılma yolları ve ilk defa nerede yaratıldığı belirlenecek, anlatının yaşam öyküsü ortaya çıkacaktır” (Bars, 2014, 309).

Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı'nın genişlemesini ve çözümlenmesini sağlayan ilk örnek Axel Olrik tarafından “Epik Yasalar Teorisi” adıyla ortaya çıkmıştır. Axel Olrik'in bu teorisi, halk anlatılarında temel yapıların bulunduğunu ortaya koyar (Çobanoğlu, 2002, 114).

Halk anlatılarına “sage” yani “anlatı” adını veren Danimarkalı halkbilimci Axel Olrik 1909'da “Halk Anlatılarının Epik Yasaları” adlı eserini yayımlamıştır. Aziz Erkan tarafından Türkçeye çevrilen bu eser iki kez yayımlanmıştır. Bunlardan ilki 1975'te Folklor Doğru dergisinde, ikincisi ise 1994'te Milli Folklor dergisinin yirmi üç ve yirmi dördüncü sayılarında yayımlanmıştır (Adıgüzel, 1999, 26).

Olrik, bu çalışmada halk anlatılarına farklı bir bakış açısı getirerek anlatıların benzerliğini şu şekilde ifade etmiştir: “Halk anlatılarıyla ilgilenen herhangi bir kimse uzaktaki bir halkın edebiyatını okuyunca, bu halk ve onun geleneksel anlatıları o kimseye şimdiye kadar tamamen yabancı olsa bile, bu anlatılarla daha önce karşılaşmış gibi bir duyguya kapılır” (Olrik, 2003, 177-178).

Danimarkalı halk bilimci, bu çalışmada halk anlatılarının farklı yerlerde ortaya çıkmasına bakılmaksızın bu anlatılarla daha önce karşılaşmış hissini verdiği dile getirerek on beş epik kural oluşturmuştur. Olrik'in geliştirmiş olduğu bu kurallar, araştırmacılar tarafından farklı Türk halk anlatılarına uygulanmıştır. Bu kuram çerçevesinde Tarık Özcan “Oğuz Kağan Destanı (1996)”, Sedat Adıgüzel “Başkurt Destanı Akbuzat (1999)”, Nuriye Gülmen “Salur Kazanın Evinin Yağmalandığı Boy (2008)”u ve Muhammed Sezer “Segrek Boy (2018)”unu incelemiştir. Bu çalışmalara göre Dede Korkut anlatılarının epik yasalara büyük oranda uygun olduğu gözlemlenmiştir.

Olrik'e göre bu kurallar tüm Avrupa halk edebiyatına ve hatta daha uzak toplumların edebiyatına bile uygulanabilir. Bu kuralların uygulanabileceği edebi türler içinde ise mitler, türküler, kahramanlık destanları ve yerel efsaneler sayılabilir (Kurtlu-Koçak, 2015, 3).

Destanlar en eski edebiyat türlerinden olup kahramanlık temalı ve olağanüstü motifli halk anlatılarıdır. Türk kültüründe destandan halk hikayeciliğine geçişin ilk ürünü olan Dede Korkut anlatılarında, Oğuzların düşmanlarıyla ve kendi aralarında yaptıkları mücadeleler anlatılır. Bu mücadelelerde 15/16 yaşlarındaki bey oğullarının önemli işlevleri vardır. On iki Dede Korkut hikâyesinin neredeyse tamamında Oğuz beylerinin ilk gençlik yıllarına adım atmış bu tek oğullarının farklı bir macerasına tanık oluruz. Oğullar, 15/16 yaşlarına geldiklerinde onlardan kahramanlık yapmaları beklenir.

Dede Korkut anlatmalarındaki oğullardan biri de Boğaç Han'dır. İçerisinde efsane, destan, kahramanlık ve olağanüstülükler bulunduran bir anlatma olarak karşımıza çıkmıştır. Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu, Dede Korkut anlatmalarının ve Oğuz destanlarının en bilinenlerindedir. Türk Kültüründe, Türk edebiyatında ve Dede Korkut anlatmalarında mühim kültür unsurlarını barındıran Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu üzerine araştırmacılar tarafından bugüne kadar birçok bilimsel çalışma yapılmıştır.

İncelenen halk anlatısı Dede Korkut Kitabı'nın Dresden nüshasında "Dirse Han Oğlu Buğaç Han Boyu" adıyla birinci sırada, (Ergin, 2018, 77-95) "Hikâye-i Oguz-nâme-i Kazân Beg ve Gayrı" adlı Vatikan nüshasında ise "Hikâyet-i (Dirse) Han Oğlu Bogaç Han" adıyla ikinci sırada yer almıştır (Kaçalın, 2006, 30-43). Türkmenistan varyantında ise "İza Beriledieren Nesilsiz" (Hakarete Uğrayan Züriyetsiz) adıyla yine birinci sırada yer almıştır (Erdem, 1998, 72).

Bu çalışmada da Boğaç Han'ın erginlik yaşına geldiğinde yaptığı kahramanlıkları anlatan ve Dede Korkut hikâyelerinden ilki olan "Dirse Han Oğlu Boğaç Han" boyu Olrik'in saptadığı on beş epik kural çerçevesinde ele alınmıştır.

Çalışma konusunu oluşturan Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu, tabiatı gereği metin merkezli bir çalışmadan oluşmuştur. Çalışmada Dede Korkut Kitabı'nın Muharrem Ergin yayımı (Ankara, 2018) esas alınmıştır. Olrik'in saptadığı on beş epik kural incelenen metne uygulanmış, bu kuralları büyük ölçüde yansıttığı tespit edilmiş ve yorumlanmıştır.

1. Giriş ve Bitiş Kuralı

Sage (anlatı) birden bire başlamaz ve birden bire bitmez. Sage, durgunluktan coşkunluğa doğru giderek başlar ve çoğu zaman başlıca kişilerden birinin başına gelen bir felaketi içeren sonuç olayından sonra coşkunluktan durgunluğa giderek biter. Daha uzun anlatılarda bu gibi

birçok durak noktaları gerektirir; kısa bir anlatı için sadece bir durak noktası yeterlidir (Erol Çalışkan, 2022, 276).

Dirse Han Oğlu Boğaç Han boyunda anlatı birden bire başlamaz. Boğaç Han hemen ortaya çıkmaz. Boğaç Han'ın babası Dirse Han'dır: "Dirse Han, Dede Korkut Kitabı'nda *Dirse Han* olarak; Türkmen varyantında *Dersa Han*, *Derse Han* olarak geçmektedir" (Gökyay, 1973, 322). "Çocuksuzluk, genellikle de oğulsuzluk, daha başka halk anlatmalarında, örneğin; destanlarda, hikayelerde ve masallarda çok sık karşımıza çıkan bir yapıdır" (Ekici, 2001, 56). Boğaç Han'ın da doğumundan önce halk anlatılarında sık sık karşılaştığımız çocuksuzluk motifi karşımıza çıkmaktadır. Çocuğu olmayan Dirse Han'ın, Bayındır Han tarafından düzenlenen şölende kara otağa oturtulması ile anlatı başlar.

"Dirse Han'ın çocuksuzluğu, onu Türk destan ve halk hikâyelerinin çocuksuz han ya da beyleri ile aynı kategoriye sokmaktadır. Fakat onu diğer pek çok çocuksuz babadan ayıran özellik, Bayındır Han'ın ifadesiyle oğlu ve kızı olmadığı için Tanrı tarafından kınanmış (karganmış) kabul edilmesidir" (Aksoy, 2012, 59). Dirse Han, çocuğu olmadığı için kara otağa oturtulur, altına kara keçe serilir ve yemesi için önüne kara koyun yahnisi koyulur. Bu duruma çok üzülen Dirse Han, durumu hanımı ile paylaşır ve hanımının verdiği öğütleri yerine getirmesiyle birlikte kahramanın olağanüstü doğumu gerçekleşir (Ergin, 2018, 77-81).

Dirse Han'ın oğlunun on beş yaşına gelmesi ve boğa ile güreşerek ad almasıyla birlikte anlatı durgunluktan coşkunluğa doğru ilerler. Olağanüstü kahramanın Boğaç adını almasından sonra ise olaylar cereyan etmeye başlar ve babasının kırk yiğidinin kurduğu tuzaklarla anlatı devam eder. Kırk yiğide inanan Dirse Han, oğlu Boğaç Han'ı bir av sırasında ok ile vurarak yaralar ve yaralanan kahramanın kurtulmasıyla birlikte anlatı coşkunluktan durgunluğa geçmiştir. Yine Axel Olrik'in birinci kuralına göre anlatı birden bire değil Dede Korkut'un duası ile bitmiştir (Ergin, 2018, 89).

Dirse Han'ın çocuksuz olmasıyla başlayan anlatıya karşılık Oğuz Kağan Destanı Ay Kağan'ın doğumu ile başlamıştır. Her iki anlatıda da hızlı bir şekilde büyüyen çocuklarla birlikte anlatı durgunluktan coşkunluğa doğru ilerlemiştir (Özcan, 1996, 96). Epik yasalardaki ilk kural olan *Giriş ve Bitiriş Kuralına* Akbuzat Destanı'nda da rastlanmaktadır (Adıgüzel, 1999, 27). Salur Kazanın Evinin Yağmalandığı Boyu Beyan Eder isimli hikâyede anlatının birdenbire başlamayışını ve bitmeyişini, durgunluktan coşkunluğa ve tekrar durgunluğa doğru gidişini bulmak mümkündür (Gülmen, 2008, 15). Segrek Destanı'nda ise Segrek'in, kardeşinin esir olduğunu öğrenene kadar durağan bir şekilde ilerleyen anlatı, Segrek'in anne ve babası ile yaptığı konuşmalar, ivedilikle evlendirildiği eşi ile gerdeğe girmemesi ve kardeşini kurtarmak için giriştiği mücadeleler, anlatının coşkunluğa doğru gidişini göstermiştir (Sezer, 2018, 316).

2. Yineleme Kuralı

“Geleneksel sözlü anlatımımızda yalnız bir seçenek vardır; yineleme. Anlatıda, ne zaman çarpıcı bir sahne ortaya çıksa durum olayın akışını kesmeyecek şekilde uygunsuzsa, sahne yinelenir. Bu sadece gerilimi sağlamak için değil, aynı zamanda anlatının boşluklarını doldurmak için de geçerlidir” (Olrik, 1994a, 3).

Hikâyenin isminden de anlaşılacağı gibi Dirse Han'ın oğlunun adının Boğaç olması anlatımı kolaylaştırmak içindir. Kahraman bir boğayı alt etmiş ve Dede Korkut tarafından Boğaç ismini almıştır. Bu tablo anlatının coşkunun ortaya çıktığı sahnedir.

Yinelemeler genel olarak üç sayısına bağlıdır. Bayındır Han'ın verdiği ziyafet, Dirse Han'ın çocuğu olsun, diye verdiği ziyafet ve Hatun'un oğlunun ilk avı diye verdiği ziyafetteki kurbanların üç kurban olması bir yineleme örneğidir. Dirse Han'ın kara otağa oturtulması da anlatıda üç kez ifade edilmektedir. Birinci anlatıcının ağzından ikincisi Bayındır Han'ın yiğitleri tarafından, üçüncüsü ise Dirse Han'ın hanımına anlattığı bölümdür (Ergin, 2018, 77-86).

Anlatıdaki yiğitler *Yineleme Kuralına* örnektir. Dirse Han'ın kırk yiğidi ve Hatun'unun kırk ince kızı da anlatıda yinelemeyi ortaya çıkartır. Boğaç Han'ın yaralandıktan sonraki iyileşme süresi ise yine kırk gündür. Burada da yineleme söz konusudur.

Axel Olrik'in epik yasaları bağlamında ele alınan Oğuz Kağan Destanı'nda *Yineleme Kuralı Üçler Kuralı* çerçevesinde baskın bir şekilde işlenmiştir (Özcan, 1996, 96). Akbuzat Destanı'nda görülen *Yineleme Kuralında* ise Akbuzat'ın özellikleri üç defa yinelenerek aktarılmıştır (Adıgüzel, 1999, 28). Salur Kazanın Evinin Yağmalandığı Boyu Beyan Eder isimli anlatıda ise *Yineleme Kuralına* rastlanmamıştır. Anlatıda olaylar birer kere geçmiştir (Gülmen, 2008, 16).

3. Üçler Kuralı

“Yineleme hemen her zaman üç sayısına bağlıdır. Fakat üç sayısı aynı zamanda kendi başına bir kuraldır. Bilindiği üzere üç sayısı masalda ve mitlerde ve hatta basit yerel efsanelerde sayısız kez ortaya çıkar. Üç, geleneksel anlatılarda karşılaşılan insan ve nesnelerin en yüksek sayısıdır. Hiçbir şey halk anlatılarını çağdaş edebiyattan ve gerçeklerden üç sayısı kadar ayıramaz” (Olrik, 2003, 180).

Birçok metinde karşımıza çıkan üç sayısı önemli bir yere sahiptir. Bir şeyin üç kere olması o şeye kutsallık kazandırmaktadır. Bu kutsallık Dirse Han'ın evlat sahibi olmak için üç kurban kestirmesi ile karşımıza çıkmıştır. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirmiştir (Ergin, 2018, 81).

Bayındır Han'ın kurdurttuğu ak, kızıl ve kara otağ üç kuralının temsili olarak karşımıza çıkmıştır. Bu kurulan üç otağdan kara otağa oturtulan Dirse Han'ın altına kara keçe serilmiş, önüne kara koyun yahnisi konulmuştur (Ergin, 2018, 77).

Boğaç Han'ın güreşip yenilgiye uğrattığı boğanın da anlatıda meydana gelmesi *Üçler Kuralına* bir örnektir. Bu kuvvetli boğanın zincirini üç kişi soldan üç kişi sağdan tutmuş, aynı zamanda boğanın getirildiği meydana üç oğlancık varken sadece Boğaç Han kaçmamıştır (Ergin, 2018, 82).

Üçler Kuralının anlatıdaki en önemli örneği ise Boğaç'ın vurulmasından sonra karşımıza çıkmıştır. Babasının oku ile yaralanan Boğaç Han'ın yardımına boz atlı Hızır koşmuş ve yarasını üç defa eli ile sıvazlamıştır. Bu yaranın ancak annesinin sütü ve dağ çiçeği ile iyileşeceğini öğrenen Boğaç Han, annesine söylemiş ve annesi memesini iki defa sıkmış ancak süt gelmemiş üçüncüde süt ile kan karışık gelmiştir (Ergin, 2018, 90).

Salur Kazanın Evinin Yağmalandığı Boy isimli anlatıda üç ve kırk sayısı karşımıza en çok çıkan sayılardır. Anlatıda bulunan *Üçler Kuralı* ana kahramanlar üzerinden işlenmemiştir (Gülmen, 2008, 17). Segrek Destanı'nda Segrek'in kardeşini kurtarmak için çıktığı yolculukta yorgunluktan üç defa uyuması, atı tarafından üç defa uyandırılması *Üçler ve Yineleme Kuralına* örnek olarak değerlendirilmiştir (Sezer, 2018, 317). Akbuzat Destanı'nda Akbuzat'ın özellikleri, Nerkes'in Hevben'e yalvarmaları, Şülgen Gölü padişahının özellikleri ve Akbuzat'ın kuyruk kılının yakılarak çağrılması üçer kez tekrar edilir (Adıgüzel, 1999, 28).

4. Bir Sahnede İki Kuralı

“Bir Sahnede İki Kuralında “iki, aynı zamanda ortaya çıkan en yüksek kişi sayısıdır. Aynı zamanda ortaya çıkan üç kişiden her birinin kendi kişilikleriyle rol alması geleneğinin bozulması demektir... Bütün anlatı boyunca sadece iki kişi aynı sahnede ortaya çıkar” (Olrik, 2003, 182).

Anlatıda gelişen olaylara bakıldığında neredeyse tüm olaylarda iki kişi ön plana çıkmaktadır. Konuşmalar soru-cevap şeklinde değildir ve konuşan kişi bütün söyleyeceklerini söylemeden sahneden ayrılmamıştır.

İlk sahnedeki konuşmacılar Dirse Han ve Bayındır Han'ın yiğitleridir. Dirse Han, kara otağa oturtulmasının nedenini sorduğunda ona karşılık olarak kırk yiğit cevap vermiştir. Bu olaya çok üzülen Dirse Han'ın Hatun'unu çağırması ise sahnedeki ikinci konuşma olarak karşımıza çıkmıştır.

İdeal bir Türk kadını olan Boğaç Han'ın annesinin ismi bilinmemektedir. “Dede Korkut Kitabı'ndaki Dirse Han anlatmasında, dinleyici ile okuyucuyu, Dirse Han'ın eşi ve Boğaç Han'ın

annesinin adı ve kimliği hakkında aydınlatılmamaktadır. Anılan anlatmada yer alan bazı sözler, onun han kızı olduğunu göstermektedir” (Aksoy, 2012, 61).

Dirse Han ve Hatun'unun konuşmaları diyalog şeklinde ve konuşmaların başında konuşmacının kime hitap ettiği cümlelerden anlaşılacak şekilde gösterilmiştir. Dirse Han diyaloga “Berî gel başımın bahtı evimin tahtı” şeklinde başlamıştır (Ergin, 2018, 79). Burada hanımına seslendiği şüphesizdir. Boğaç Han hikâyesindeki diyaloglar, genellikle manzum şekilde karşımıza çıkmıştır.

Üçüncü sahne ise Dede Korkut'un Boğaç Han'a ad vermesi olayında Dirse Han'a “Hey Dirse Han beylik ver bu oğlana taht ver” şeklinde başlayan seslenmesidir (Ergin, 2018, 82). Bu sahnede Dede Korkut'un Dirse Han'a yönelik söyleyişi sonrası Dirse Han cevap vermeden anlatı nesir olarak devam etmiştir.

Dirse Han ve kırk yiğit arasında geçen sahnede de yine *Bir Sahnede İki Kuralı* hâkimdir. Oğlancığını avdan dönüştü göremeyen hanım ile yine kırk yiğit arasındaki konuşmalara üçüncü kişi dâhil olmamıştır. Oğlunu bulan anne ile Boğaç Han arasında geçen konuşma uzun ve karşılıklı olmakla beraber son sahnede Boğaç Han ile Dirse Han'ın konuşması da yine *Bir Sahnede İki Kuralına* örnek olarak gösterilmeye değerdir.

Bir Sahnede İki Kuralında Oğuz Kağan ve gergedanın, Oğuz Kağan ve bozkurtun sürekli karşı karşıya gelmesi bu kurala örnek olmuştur (Özcan, 1996, 96). Akbuzat Destanı'nda ise anlatının başından sonuna kadar *Bir Sahnede İki Kuralının* görüldüğü karşımıza çıkmıştır (Adıgüzel, 1999, 29). Yine aynı şekilde Salur Kazanın Evinin Yağmalandığı Boy'da da bu kuralın işlendiği görülmüştür (Gülmen, 2008, 17). Segrek Destanı bu kural açısından zengin bir anlatıdır. Bu kuralın en güzel örneği anlatıda Egrek ile Segrek'in kavuşma anı olarak değerlendirilmiştir (Sezer, 2018, 317).

5. Zıtlık Kuralı

“Sagede her zaman kutuplaşma vardır. Kuvvetli bir Thor'un karşısında mutlaka akıllı bir Odin veya kurnaz Loki bulunmaktadır. Hüzünlü bir kadının yanında neşeli ve ferahlatıcı biri oturacaktır. Bu temel zıtlık, epik yapısının önemli bir kuralıdır: Genç ve ihtiyar, büyük ve küçük, insan ve canavar, iyi ve kötü” (Olrik, 2003, 182).

İncelenen anlatıda *Zıtlık Kuralı* mevcuttur. *Zıtlık Kuralına* ilk örnek olarak karşımıza insan-canavar karşıtlığı çıkmıştır. Halk anlatılarında sıklıkla işlenen bu durum Boğaç Han Boy'unda da henüz on beş yaşındaki bir oğlanın güçlü bir hayvan olarak bildiğimiz boğaya karşı koyuşu şeklinde işlenmiştir (Ergin, 2018, 81-82). Başkahraman, karşısındaki bu güçlü canavarı hamleleriyle alt etmiştir. Burada aynı zamanda büyük ve küçük olgusu karşımıza çıkmıştır.

İkinci örnek ise Dirse Han'ın kırk yiğididir. Bu kırk yiğit kıskançlığı ve fesatlığı yani kötüyü temsil ederken Boğaç Han'a tamamıyla zıttırlar. Buradaki kırk yiğitler hikâyenin devamında kırk namert olarak karşımıza çıkmıştır. Kırk namertler kötüyü temsil ederken Boğaç Han iyiyi temsil eder.

Hikâyede bulunan kırk namert ile kırk ince kızda *Zıtlık Kuralına* iyi bir örnektir. Kırk yiğit Dirse Han'a ihanet edip yalan söylerken kötüyü temsil ederler. Ancak bu namertlerin karşılığı olarak hikâyede gözüken kırk ince kız ise Hatun'un yanında olarak Boğaç Han'ın yaralarından kurtulması ile iyiyi temsil etmişlerdir.

Zıtlık Kuralını da içerisinde barındıran çalışmada Oğuz Kağan'ın karşısında her zaman bir karşıt güç var olmuştur (Özcan, 1996, 96). Akbuzat Destanı'nda ise *Zıtlık Kuralında* karşımıza genç- yaşlı, iyi kötü karşıtlığı verilmiştir (Adıgüzel, 1999, 30). Salur Kazanın Evinin Yağmalandığı Boy'da ise karşımıza korkak ve cesur karşıtlığı çıkmıştır. Bu anlatıda kafirler korkak ve kötü Karaca Çoban ise koyunları üç yüz kafire rağmen koruyacak kadar cesurdur (Gülmen, 2008, 18). Segrek Destanı'nda ise *Zıtlık Kuralına* uyum gösteren Segrek ve onun karşısındaki Kara Tekür iyi-kötü, zalim-mazlum, korkak-cesur denklemleri ile değerlendirilmiştir. (Sezer, 2018, 317).

6. İkizler Kuralı

"İki kişi aynı rolde ortaya çıktığında bunların ikisinin de küçük ve zayıf olarak betimlendiğini gözlemleyebiliriz. Bu iki tip yakından ilişkili iki kişi, Zıtlar Kuralından uzaklaşarak İkizler Kuralının etkisi altına girer. 'İkizler' kelimesi burada geniş anlamda ele alınmalıdır. Bu hem gerçek ikizler hem de aynı rolde aynı olan iki kişi anlamına da gelebilir. İkinci derecede gelen tipler çift olarak ortaya çıkmaktadır" (Olrik, 2003, 183).

Axel Olrik'in belirlediği *İkizler Kuralına* göre incelenen anlatıda kurala uygun olarak belirlenen çiftler ise kırk namertlerdir. Buradaki kırk namertlerin birbirlerinden farkı yoktur ve hepsi aynı düşünceye sahip olarak karşımıza çıkmıştır. Kırkının da birbirinden üstün veya farklı yönü olmamakla birlikte kırkı da kötü ve kıskanç yiğitlerdir.

Aynı şekilde karşımıza çıkan ince belli kız ise onlara zıt fakat kendi içlerinde ise *İkizler Kuralına* örnek olarak var olmuşlardır. Kırk ince kızların hepsi iyi ve bağlı oldukları Hatun'a ihanet etmeyen tipler olarak karşımıza çıkmıştır.

Axel Olrik'in epik yasaları kapsamında ele alınan Akbuzat Destanı'nda *İkizler Kuralı* karşımıza çıkmıştır. Anlatıdaki *İkizler Kuralında* yeryüzünden kaçırılmış iki iyi kahraman ve iki kötü kahraman bu kurala örnek olmuştur (Adıgüzel, 1999, 31). Salur Kazanın Evinin Yağmalandığı Boy'da ise aynı işleve sahip iki tip bulmak mümkün olmamıştır. Bu anlatıda *İkizler Kuralı* işlenmemiştir (Gülmen, 2008, 18). Segrek Destanı'nda Olrik'in saptadığı *İkizler Kuralına*

uyan birden fazla durum vardır. Egrek ve Segrek tam ikiz kahramanlar olarak karşımıza çıkmıştır (Sezer, 2018, 318).

7. İlk ve Son Durumun Önemi Kuralı

“Bir sürü kişi veya nesne peş peşe ortaya çıkınca en önemli kişi öne gelir. Buna rağmen sonuncu gelen kişi anlatının duygudaşlık doğurduğu kişidir. Anlatının ağırlık merkezi her zaman buradadır. Bu kısım üçler kuralıyla birleşerek halk anlatılarının en önemli özelliğini oluşturur” (Olrik, 1994b, 4; Olrik, 2003, 184).

Anlatının olay örgüsüne bakıldığında metinde üç durumun önemli olduğu görülmüştür. İlk durum Dirse Han'ın çocuğu olmayışıyla başlar doğal olarak Boğaç Han anlatının başında olaylara hemen dâhil olmamıştır. Birtakım ritüeller ve dua ile olağanüstü şekilde dünyaya gelen kahraman (Boğaç Han) olaylara dâhil olduktan sonra olaylar; iki ana kahraman olan Dirse Han ile Boğaç Han'ın etrafında şekillenmeye başlamıştır (Ergin, 2018, 77-94). İkinci önemli durum ise Boğaç Han'ın bir boğayı yenerek ad alması olarak karşımıza çıkmıştır. Bu ad alıştan sonra ise Dirse Han'ın kırk namerdin yalanlarına inanarak oğlunu yaralaması önemli bir husustur (Ergin, 2018, 82-86). Son durum ise yaralanıp ölüme bırakılan Boğaç'ın iyileşerek babasını kurtarması olarak karşımıza çıkmıştır (Ergin, 2018, 91-92).

Axel Olrik'in tanımından ve incelediğimiz metinden yola çıkarak yaptığımız tespite göre *İlk ve Son Durumun Önemi Kuralına* göre anlatıda iki ana kahramana yer verilmiştir. Anlatı Dirse Han ile başlamıştır ancak önemli olan anlatının sonundaki kahramandır. Çünkü anlatının duygudaşlık oluşturan kişisi son kişisidir. Anlatıda duygudaşlık yaratan kişi Boğaç Han olarak belirlenmiştir.

İlk ve Son Durumun Önemi Kuralını içerisinde barındıran Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan'ın ülkesini oğulları arasında bölüşmesi ile anlatı coşkunluktan durgunluğa ilerlemiştir (Özcan, 1996, 97). Akbuzat Destanı'ndaki başkahraman olan Hevben'in önemli kişi olarak karşımıza çıkması için ikinci veya başka şahıslara rastlanmamıştır (Adıgüzel, 1999, 31). Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Boy'da ise *İlk ve Son Durumun Önemi Kuralının* aranmasının yersiz olacağı belirtilmiştir (Gülmen, 2008, 18).

8. Anlatımda Tek Çizgilik Kuralı

“Halk anlatısı bir olay çizgisini başkasıyla karıştırmaz; halk anlatıları her zaman tek çizgilidir. Eksik kalan ayrıntıları tamamlamak için geriye dönüş yapmaz. Eğer daha önceki olaylar hakkında bilgi vermek gerekiyorsa; bu bir konuşmanın içinde verilir” (Olrik, 2003, 184-185).

Anlatıda olaylar kronolojik bir sıra ile verilmiş ve olaylarda eksik olan ayrıntılar için geriye dönüşlere yer verilmemiştir. İncelenen anlatı *Tek Çizgilik Kuralına* uygundur ve olaylar arasında sebep sonuç ilişkisi bulunur.

Çocuksuzluk motifi ile başlayan anlatıda Dirse Han'ın oğlunun dünyaya gelip boğayı etkisiz hale getirmesiyle birlikte Boğaç Han ad alıp tahta çıkmıştır. Bu durumu kıskanan kırk yiğit Dirse Han'a gidip oğlunun hayırsız çıktığını söylemiş ve Boğaç'ı babasına vurdurtmuşlardır. Yaralı olan Boğaç'ın yardımına Hızır gelmiş ve onu kurtarmıştır. Boğaç'ın yaşadığını öğrenen kırk namert, Dirse Han'ı esir alıp kâfirlere götürmeye karar verdiklerinde ise Boğaç Han meydana çıkıp babasını kurtarmıştır (Ergin, 2018, 77-93). Olaylar bu şekilde gelişmiş ve anlatı Boğaç Han'ın kahramanlıkları üzerinden işlenmiştir.

Salur Kazanın Evinin Yağmalandığı Boy'daki olaylar tek çizgili bir olay örgüsü doğurmuştur (Gülmen, 2008, 18-19). Segrek Destanı'nda ise Segrek'in abisi Egrek'i kurtarma serüveni *Tek Çizgi Kuralına* uymuştur (Sezer, 2018, 318). Olrik'in söz ettiği gibi anlatıda olaylar birbirine karışmaz ve anlatıda geriye dönüşler yapılmamıştır. Akbuzat Destanı'nda anlatılan olaylarda da *Tek Çizgi Kuralı* vardır (Adıgüzel, 1999, 32).

9. Kalıplaştırma Kuralı

"Aynı çeşitten iki insan veya durum elverdiği ölçüde değişik değil, elverdiği ölçüde birbirine benzerdir. Genç kahraman, üç gün arkası arkaya bilmediği bir yere gider. Her gün bir devle karşılaşır, hepsiyle aynı şeyi konuşur ve hepsini aynı biçimde öldürür. Hayatın böyle katı üsluplaştırılmasının kendine özgü bir estetik değeri vardır. Gereksiz olan her şey atılmış ve sadece gerekli olanlar göze çarpıcı bir durumda ortaya çıkarılmıştır" (Olrik, 2003, 185).

Anlatıda karşımıza çıkan çocuksuzluk motifi kalıplaştırılmıştır. "Çocuksuzluk, daha doğmadan destan kahramanının önemini vurgulamak üzere gelenek tarafından kurgulanır" (Yıldız, 2009, 79). Geçiş dönemleri arasında ilk sırayı alan "doğum" hem aile hem de toplum için önemli bir geçiş dönemi olduğundan çeşitli ritüellerin yapılmasını gerektirir. Bu yüzden de insan hayatının bu ilk geçiş döneminde uygulanan pratikler, doğum öncesinden hatta ailenin çocuk istemeye başladığı andan itibaren karşımıza çıkmakta ve bu süreç de pek çok dinsel ve büyüsel işleve sahip ritüeller tarafından yönetilmektedir (Erol Çalışkan, 2017, 458).

Anlatıda Bayındır Han, verdiği ziyafette deveden erkek deve, attan aygır, koyundan da koç kestirmiştir. Aynı şekilde Dirse Han evlat sahibi olabilmek için ve Dirse Han'ın Hatun'u da oğlancığının ilk avidir diye attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirmiştir. Bu üç kurban üç ayrı ziyafette kesilmiştir ve *Kalıplaştırma Kuralına* uygun olarak karşımıza çıkmıştır.

Yiğitler de anlatıda *Kalıplaştırma Kuralına* uygundur. Yine anlatıda Boğaç'ın kırk günde iyileşmesi kalıplaştırmayla ilgilidir olarak karşımıza çıkmıştır.

Anlatıcı zamanı ifade etmek için her zaman “at ayağı çabuk, ozan dili çevik olur” ifadesini kullanmıştır (Ergin, 2018, 81).

Halk anlatılarında kahramanın zor zamanında ortaya çıkan bir hızır, derviş ortaya çıkar. Anlatıda yaralanan Boğaç'ın yardımına “boz atlı Hızır” gelmiştir.

Dede Korkut anlatılarında ad alma her zaman kahramanın bir yiğitlik göstermesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu durum Dede Korkut'un anlatıya dâhil olmasını kolaylaştırır. Anlatıların sonunda Dede Korkut kopuzu ile şiir söyler ve dua eder. Bu husus Dede korkut anlatılarında kalıplaşmıştır.

Salur Kazanın Evinin Yağmalandığı Boy isimli anlatıda *Kalıplaştırma Kuralının* merkezi olaylarda görülmediği belirtilmiştir. Aynı rolde bulunan iki kişinin aynı şeyi yaptıkları ve birbirini tekrar ettikleri gerçeği çalışmada gösterilmiştir (Gülmen, 2008, 19). Segrek Destanı'nda da karşımıza çıkan *Kalıplaştırma Kuralında* Segrek'in mücadele ederken Muhammed'e salavat getirmesi örnek olarak değerlendirilmiştir (Sezer, 2018, 318-319). Akbuzat Destanı'nda kalıplaştırmaya uyan kısımlar Üçler Kuralı'nı kapsamıştır. Çünkü kalıplaştırmanın temelinde *Üçler Kuralı* yatmaktadır. Anlatıda gerekli olan bütün şeyler kalıplaştırılarak önemi korunmuştur (Adıgüzel, 1999, 32).

10. Büyük Tablo Sahneleri Kuralı

“Sage her zaman Büyük Tablo Sahneleri ile doruğuna erişir. Bu sahnelerde sage kahramanları yan yana gelirler: Kahraman ve atı, kahraman ve canavar gibi. Bu görkemli durumlar çoğu zaman gerçeğe değil hayale dayanır. Büyük Tablo Sahnelerinin bir geçicilik duygusu değil, bir çeşit zaman içinde süreklilik niteliği taşıdığı fark edilir” (Olrik, 2003, 185-186).

Dirse Han oğlu Boğaç Han'da birden fazla büyük tablo sahnesi görülür. Boğaç Han ile canavarın (boğanın) karşılaştığı sahne *Büyük Tablo Sahneleri Kuralının* ilk örneklerinden biridir. Bir diğer büyük tablo sahneleri kuralı ise Dirse Han'ın av sırasında Boğaç'ı vurmasıdır. Bu sahnede kahramanların karşı karşıya gelmesiyle anlatıda gerilim yükselmiştir.

Babasını kırk namertten kurtaran Boğaç'ın, anlatının sonlarına doğru babasıyla karşılaşması da *Büyük Tablo Sahneleri Kuralına* uygundur. İki ana kahraman burada sahnededir. Yukarıda bahsettiğimiz sahneler dinleyicinin en çok heyecanlandığı bölümler olarak karşımıza çıkmıştır.

Büyük Tablo Sahneleri Kuralına uyum gösteren çalışmada; Oğuz Kağan ve at, Oğuz Kağan ve canavar, Oğuz Kağan ve kadın gibi sahnelerin ön plana çıktığı vurgulanmıştır (Özcan, 1996, 97). Kahramanların yüz yüze geldiği sahneleri konu alan bu yasa, Segrek Destanı'nda Segrek ile Egrek'in karşı karşıya geldiği sahneler olarak değerlendirilmiştir (Sezer, 2018, 319).

11. Anlatı Mantiği Kuralı

“Sagenin bir mantığı vardır. Ortaya konulan temaların konunun ana hatlarını etkilemesi gereklidir ve üstelik bu etki temaların anlatı içindeki ağırlığı ile doğru orantılı olmalıdır. Sagenin bu mantığı her zaman doğal dünyanın mantığı ile ölçülemez. Animizme ve hatta mucize ve büyüye olan eğilim, onun temel kuralıdır” (Olrik, 1994b, 5; Olrik, 2003, 186).

Destanların kendine özgü bir mantığı vardır. Bu mantık gerçek dünyadan farklıdır. Kahramanın olağanüstü doğuşu belirli ritüellerle gerçekleşir. Çocuğu olmayan baba kurban keser ve yardım ettiği kişilerin duası sayesinde bir erkek çocuğu ona bahşedilir. Mucizevi bir şekilde var olan kahraman olağanüstülükleri de beraberinde getirmiştir. Gerçek hayatta hiçbir insan bir anda büyümaz ancak anlatıda kahraman hızla büyür ve on beş yaşına ulaşır. Aynı şekilde bir insan kendinden oldukça fazla güçlü bir boğa ile güreşip onu yenemez. Boğaç Han boyunda ise bu olay boğanın bir insana mağlup oluşu şeklinde işlenmiştir. Ad almak için yiğitlik göstermek ise destanlarda sık sık karşımıza çıkan bir unsurdur. Sagenin mantığına göre bu kahramanın karşısına engel çıkaracak kişilerin olduğunu tahmin etmek hiç güç değildir. Bu engelleri de aşan kahraman Dede Korkut'un ortaya çıkmasıyla birlikte yiğitlik unvanını kazanmıştır.

Segrek Destanı'nda görülen *Anlatı Mantiği Kuralına* göre Segrek'in üç defa uyuması başına gelecek felaketlerin habercisidir (Sezer, 2018, 319). Oğuz Kağan Destanı ve Salur Kazanın Evinin Yağmalandığı Boy'da bu kurala yer verilmemiştir (Özcan, 1996 ; Gülmen, 2008,). Anlatı mantığına uyan olağanüstü durumlar Akbuzat Destanı'nda bir çok bölümde karşımıza çıkmıştır (Adıgüzel, 1999, 33).

12. Tek Entrika Kuralı

“Tek Entrika sage için bir ölçüdür. Bu en iyi olarak gerçek sage ile edebi eser karşılaştırılınca görülür. Entrika yapısında gevşek olayların ve belirsiz hareketlerin varlığı ürünün elden geçirildiğinin en belirgin işaretidir; fakat bazı özel durumlarda bu tekniğin çeşitli dereceleri vardır” (Olrik, 2003, 186).

Sagede bulunan olaylar tek bir entrika etrafında döner. Olaylar ne kadar farklı olursa olsun tek bir amaç vardır. Dirse Han Oğlu Boğaç Han anlatısında asıl entrika unsuru ise kırk namerdin Dirse Han'a yalan bilgiler götürüp Boğaç Han'ı öldürtmek istemeleridir. Dirse Han kırk namerde

inanıp oğlunu vurmuş olsa bile anlatıda Boğaç Han ölmemiş, yaraları iyileştikten sonra tekrar olaylara dâhil olup kahramanlık göstermeye devam etmiştir.

Salur Kazanın Evinin Yağmalandığı Boy'da bulunan entrika unsuru, Salur Kazanın ava gitmesiyle birlikte evinin yağmalanması; hayvanlarının götürülmesi, karısının, oğlunun ve annesinin kaçırılmasıdır (Gülmen, 2008, 20). Segrek Destanı'nda ise Egrek'in bir tuzak sonucu esir düşmesi, *Tek Entrika Kuralının* merkezindedir (Sezer, 2018, 319). Akbuzat Destanı da *Tek Entrika Kuralı'na* uymaktadır. Destandaki olaylarda epik birlik bulunmaktadır (Adıgüzel, 1999, 33).

13. Epik Birlik Kuralı

"Epik Birlik Kuralında bütün anlatı öğelerinin, en baştan beri ortaya çıkma ihtimali görülen ve artık gözden uzak tutulamayan olaylar yaratması şeklinde gerçekleşmektedir. Doğmayan bir çocuk bir canavara adanır adanmaz, her şey bu çocuğun canavarın pençesinden nasıl kurtulacağı sorunu üzerinde döner" (Olrik, 2003, 186).

Anlatıda bütün kurgu Boğaç Han üzerine kurulmuştur. Anlatının başında çocuğu olmadığı için kara otağa oturtulan ve bunun üzerine yaptığı iyiliklerden sonra evlat sahibi olan Dirse Han ile Boğaç Han'ın başından geçen olaylar anlatılmıştır. Anlatının merkezi kişisi ise Boğaç Han'dır. Bütün olaylar Boğaç'ın kahramanlıklarına çıkar.

14. İdeal Epik Birlik Kuralı

"İdeal Epik Birlik Kuralına göre birçok anlatı öğeleri, kişiler arasındaki ilişkileri en iyi şekilde aydınlatmak için bir araya gelirler" (Olrik, 2003, 186-187).

İdeal Epik Birlik Kuralı, *Epik Birlik Kuralı* ile yakından ilişkili bir kuraldır. Boğaç Han'ın anlatıdaki tek amacı kahramanlıklarını göstermektir. Bu kahramanın karşısında şüphesiz engeller olacaktır. Bu engelleri yaratan kişiler anlatıda karşımıza çıkan kırk namerttir. Boğaç, yaptığı kahramanlıklarla bu engellerin üstesinden gelmiş ve babasını kırk namertlerin elinden alarak beyliğine kavuşmuştur.

15. Dikkati Baş Kahraman Üzerine Toplama Kuralı

"Halk geleneğinin en büyük kuralı *Dikkati Baş Kahraman Üzerine Toplama*'dır. Tarihsel olaylar sagede anlatılıyorsa, dikkat kahraman üzerinde toplanır. Sagede iki kahraman belirlediği zaman halk anlatısının nasıl geliştiğini görmek çok ilgi çekicidir. Bir tanesi her zaman gerçek başkahramandır. Sage onun hikâyesiyle başlar ve bütün dış görünüşüyle o, en önemli karakterdir" (Olrik, 2003, 187).

Bu son kural *Epik Birlik ve İdeal Epik Birlik Kuralından* ayrı düşünülmemelidir. Anlatının Dirse Han ile başlaması onun başkahraman olarak görülmesine sebebiyet verse de başkahraman Dirse Han değil, Boğaç Han'dır. Anlatı onun kahramanlıkları çerçevesinde gerçekleşir.

Bütün olayların dikkati başkahraman üzerinde toplamak için düzenlendiği belirtilen *Çalışmada Dikkati Başkahraman Üzerine Toplama Kuralının* varlığı da söz konusudur (Özcan, 1996, 97). *Entrika ve Dikkati Başkahraman Üzerine Toplama Kuralının* birbirinden bağımsız olduğu düşünülmemiştir. Salur Kazanın Evinin Yağmalandığı Boy'da entrikayı sağlayan merkezi olayın kahramanı Salur Kazan olarak görülmüştür (Gülmen, 2008, 20). Segrek Destanı'nda iki başkahraman vardır. Anlatı her ne kadar Egrek ile başlasa da anlatının asıl kahramanı Segrek'tir (Sezer, 2018, 320).

Sonuç

Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı'nın önemli temsilcilerinden Axel Olrik, Epik Yasalar Teorisiyle bu kuramın genişlemesine ve halk anlatılarının yapısal yönünün çözümlenmesine katkı sağlamıştır. Danimarkalı Halkbilimci Axel Olrik, halk anlatılarının içindeki temel yapıların varlığının bilinçli veya bilinçsiz şekilde korunduğundan söz ederek on beş epik kural oluşturmuştur. Olrik'e göre halk anlatıları nerede karşımıza çıkarsa çıksın, bu anlatılarla daha önce karşılaşmış hissi kaçınılmaz bir gerçekliktir. Olrik'in ortaya koyduğu epik kurallar, Türk halk edebiyatı metinlerine uygulanmış ve bu metinlerin yasalara uygunluğu araştırmacılar tarafından tespit edilmiştir. Dirse Han Oğlu Boğaç Han anlatmasına uygulanan bu yasalar, metne tam uygunluk göstermiş ve anlatıda örneği bulunmayan herhangi bir epik yasa tespit edilmemiştir.

Olrik'in saptadığı on beş epik kurala uygunluk gösteren Dirse Han Oğlu Boğaç Han'da kahramanın ortaya çıkışı birdenbire değil belli ritüeller sonucunda gerçekleşir ve yine anlatı birden bire değil Dede Korkut'un duası ile bitmiştir. Yineleme kuralında ise anlatıyı kolaylaştırmak için boğayı alt eden kahramanın adının Boğaç olması dikkat çekmiştir. Yinelemelerin bağlı olduğu üç sayısı beraberinde üçler kuralını da getirmiştir. Bu kurala ise anlatıdaki üç otağın kurulması en iyi örneklerden birisi olmuştur.

Yineleme kuralına uygun olan kırk yiğit aynı zamanda zıtlık kuralında da yer bulmuştur. Zıtlık kuralında kıskançlığı ve fesatlığı temsil eden kırk yiğit (kırk namert) kötüyü, kırk ince kız ise iyiliği temsil eder. Halk geleneğinin en büyük kuralı ise dikkati baş kahraman üzerine toplamadır. Bu kuralda anlatıda her ne kadar başkahraman Dirse Han olarak görünse de asıl kahraman Boğaç Han'ın olduğu görülmüştür.

Bir sahnede iki kuralına da uyum gösteren anlatıda, tüm olaylar iki kişi etrafında dönmektedir. Konuşan kişi söylediği sözleri bitirdikten sonra sahneden ayrılır. Konuşmacının kime hitap ettiği ise konuşanın cümlelerinden anlaşılmaktadır. Dirse Han ve Bayındır Han'ın yiğitleri arasında geçen diyalogla birlikte anlatı başlar. Yaşanılan olayları aktarmak için eşinin yanına gitmesiyle birlikte Dirse Han ve Hatunu sahneye çıkmıştır. Dirse Han ile kırk yiğit arasında geçen konuşmalardan sonra ise sahneye Boğaç Han ve annesi çıkmıştır.

Epik birlik kuralını yansıtan anlatıda bütün kurgu Boğaç Han'ın üzerinden kurulmuştur. İlk ve son durumun öneminde de karşımıza çıkan iki kahraman vardır. Bu iki kahraman Dirse Han ile Boğaç Han'dır. Anlatı her ne kadar Dirse Han'la başlasa da önemli olan anlatının sonundaki kahramandır. Boğaç han anlatıda duygudaşlık yaratan kahraman olarak görülmüştür.

Dirse Han Oğlu Boğaç Han boyunda Axel Olrik'in epik kurallarının tümünün yer aldığı görülmüştür. Bu kuralların incelenen halk anlatısına uygulanması ve sonuç olarak tüm kurallara uyum sağlaması halk anlatılarının ortak yönlerinin olduğunu kanıtlamıştır.

Kaynaklar

Adıgüzel, Sedat. "Başkurt Destanı Akbuzat'ın Epik Kurallara Göre İncelenmesi". Milli Folklor Dergisi 44, (1999): 24-34.

Aksoy, Evrim. "Dede Korkut Kitabındaki Tipler Üzerine Bir İnceleme". İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.

Bars, Mehmet Emin. "A. Olrik' in Epik Yasaları Işığında Ferhat ile Şirin Hikâyesi". TEKE-Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi 3/1 2014: 306-324.

Çobanoğlu, Özkul. Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş. Ankara: Akçağ Yayınları, 2002.

Ekici, Metin. "Dirse Han Oğlu Boğaç Han Anlatmasında Bireysellik ve Toplumsal Bütünlük". Milli Folklor Dergisi 52 (2001): 50-59.

Ekici, Metin. "Araştırma Yöntemleri". Türk Halk Edebiyatı El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları, 2006.

Erdem, Melek. Dede Korkut Türkmenistan Varyantları. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998.

Ergin, Muharrem. Dede Korkut Kitabı 1-2. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2018.

Erol Çalışkan, Şerife Seher. "Anadolu Kültüründe Doğum ve Cinsiyet Belirleme Ritüelleri". I. Uluslararası Dil ve Edebiyatta Modernleşme ve Gelenek Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Karabük: Karabük Üniversitesi Yayınları (2017): 457-469.

Erol Çalışkan, Şerife Seher. “Axel Olrik ‘in Epik Yasaları Işığında Bir Türkmen Efsanesi: Mirali ve Sultansöyün”. Dr. Mehmet Özçelik Armağanı, Konya: Palet Yayınları, 2022: 275-287.

Gökyay, Orhan Şaik. Dedem Korkudun Kitabı. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, 1973.

Gülmen, Nuriye. “Axel Olric’in Epik Yasaları Işığında “Salur Kazanun Evi Yagmalandığı Boyu Beyan Eder” İsimli Hikâyenin Okunması”. Millî Folklor Dergisi 79 (2008): 14-20.

Kaçalin, Mustafa Sinan. Dedem Korkut’un Kazan Bey Oğuz-nâmesi. İstanbul: Kitabevi, 2006.

Kurtlu, Yasemin-Koçak, Büşra. “Halk Anlatılarının Epik Kuralları Işığında Bir Destan İncelemesi”. Current Research in Social Sciences 1 (2015): 1-8.

Olrik, Axel. “Halk Anlatılarının Epik Kuralları”. Ankara: Millî Folklor Dergisi, 1994a.

Olrik, Axel. “Halk Anlatılarının Epik Kuralları”. Ankara: Millî Folklor Dergisi, 1994b.

Olrik, Axel. “Halk Anlatılarının Epik Kuralları”. Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1, Ankara: Milli Folklor Yayınları (2003): 177-189.

Özcan, Tarık. “Oğuz Kağan Destanı’nın Halk Anlatılarının Epik Kuralları Bakımından İncelenmesi”. Milli Folklor Dergisi 31-32 (1996): 95-97.

Sezer, M. Abdulbasit. “Axel Olrik’ in Epik Yasaları Işığında Segrek Destanı”. TEKE-Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi 7/1, (1994b) :313-321.

Yıldız, Naciye. “Türk Destanlarında Çocuksuzluk”. Ankara: Milli Folklor Dergisi, (2009): 79.